

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๐
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบ วันอาทิตย์ที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน เวลา ๔ ชม.

๑. ก. คาทาที่แสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฏิญาณนั้น แสดงว่าอย่างไร ? ให้แปลมาด้วย ?
ข. ให้อธิบายความเป็นไปแห่งเวทนา ๓ (อาร์มมณานุภวณลักขณนัย)
๒. ก. ให้แสดงการจำแนกสเหตุกจิตโดยเหตุ
ข. อโลภะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน ? อโลภะ อโทสะที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิตนั้นเป็นเจตสิกพวกไหน ? และติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น ได้แก่อะไรบ้าง เหตุ ๓ นั้น คืออะไร? ให้แสดงตามคหิตัคคหณนัย
๓. ก. กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจเหล่านั้นมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุใด ?
ข. ให้แสดงฐานโดยพิสดารว่ามีจำนวนเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? พร้อมทั้งยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดงด้วย
๔. ทวารสังคหะ แปลว่าอะไร ? คำว่าทวารในที่นี้หมายความว่าอะไร ? และมีกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ? ให้บอกองค์ธรรมของทวารนั้นๆ มาด้วย
๕. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

ปญจวิส ปรีตมहि	ฉ จิตตานิ มหคเต
เอกวิสติ โวหาระ	อฏฐ นิพพานโคจร
วิสาณุตตรมุตตมहि	อคคมคคผลุณเเต
ปญจ สัพพตถ ฉจเจติ	สตตธา ตตถ สงคโ.
๖. คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคหะนี้ หมายความว่าอะไร วัตถุมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? ให้บอกองค์ธรรมของวัตถุนั้น ๆ มาด้วย
๗. เพราะเหตุใด ปริจเฉทที่ ๗ จึงเรียกว่า สมุจจยสังคหะ และสมุจจยสังคหะนี้มีสังคหะอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง แต่ละหมวดมีธรรมอยู่เท่าไร ? คืออะไรบ้าง ? (ให้บอกเฉพาะหัวข้อ)
๘. ให้ยกอุปมาเปรียบเทียบระหว่างกิเลสทั้ง ๓ มีอนุสัยกิเลสเป็นต้น และให้แสดงกุศลที่ประหณกิเลสทั้ง ๓ เหล่านั้น มาโดยเฉพาะ ๆ ว่ากุศลชนิดไหน ประหณกิเลสชนิดใด ?
๙. ก. อารมณอันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนดของสติมีเท่าไร คืออะไรบ้าง ?
ข. แสดงเหตุผลที่วิริยะดวงเดียว เป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้ ?
๑๐. ในวัตถุธรรม ๗๒ นั้น วัตถุธรรมที่แสดงไว้ในอกุศลสังคหะ มีสสสังคหะ โพธิปักขิยสังคหะ สัพพสังคหะ แต่ละหมวด มีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง ?

กลุ่มงานวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๐
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอภิธรรมมิกะโท

สอบวันจันทร์ที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจยสังคหะ ๕ ข้อ

๒๕ คะแนน

เวลา ๑๕ นาที

๑. ก. ให้แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย ?

ข. นามเตปญญาส คือสภาวะธรรม ๕๓ นั้นได้แก่อะไร ? และให้แสดงประเภทของเวทนาโดยนัยทั้ง ๒ มาด้วย ?

ตอบ ก. แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย มีดังนี้

๑. เวทนาสังคหะ	การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเวทนา ๓ หรือ ๕
๒. เหตุสังคหะ	การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเหตุ ๖
๓. กิจจสังคหะ	การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งกิจ ๑๔ และฐาน ๑๐
๔. ทวารสังคหะ	การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งทวาร ๖
๕. อารัมมณสังคหะ	การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งอารมณ์ ๖
๖. วัตถุสังคหะ	การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งวัตถุ ๖

ข. นามเตปญญาส คือสภาวะธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่ จิตทั้งหมด ว่าโดยลักษณะแล้วนับรวมเป็น ๑ เจตสิก ๕๒ และประเภทของเวทนาโดยนัยทั้ง ๒ นั้น คือ

๑. อารัมมณานุภวนลักษณะนัย	คือ อาการเป็นไปแห่งการเสวยอารมณ์
๒. อินทริยเภทนัย	คือ การเป็นใหญ่ เป็นผู้ปกครอง

๒. ก. คำว่า เหตุ หมายความว่าอย่างไร ? ผลที่เกิดจากเหตุ นั้น ได้แก่อะไร ?

ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดนั้นมี กี่ดวง ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกหน้าที่นั้น ๆ มาด้วย ?

ตอบ ก. คำว่าเหตุ หมายความว่า เป็นธรรมที่ให้ผลเกิดขึ้น และให้ผลธรรมนั้นตั้งมั่นในอารมณ์และให้เจริญขึ้นได้ ผลที่เกิดจากเหตุ นั้น ได้แก่ กายกรรม วชิกรรม มโนกรรม ที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง อพยากตะบ้าง ฯ

ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดนั้นมี ๗ ดวง คือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ทำหน้าที่ ๑๔ อย่างคือ

๑.ปฏิสนธิกิจ ๒. ภาวังกิจ ๓.อาวัชชนกิจ ๔. ทัสสนกิจ ๕.สวณกิจ ๖.ขายนกิจ ๗.สายนกิจ ๘.มุสนกิจ ๙.สัมปฏิจฉนกิจ ๑๐. สันตริณกิจ ๑๑. โฏฐัพพนกิจ ๑๒. ขวนกิจ ๑๓. ตทารัมมณกิจ ๑๔. จุตติกิจ ฯ

๓. ความยึดมั่นในอารมณ์ เรียกว่าอะไร มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงพร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

ตอบ ความยึดมั่นในอารมณ์ เรียกว่า อุปาทาน มี ๔ คือ

๑. กามุปาทาน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในกามคุณอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต ๘

๒. ทิฏฐุปาทาน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในความเห็นผิด ที่นอกจากสี่ลัทธิพทปรามาสทิฏฐิ และอัตตวาททิฏฐิ องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔

๓. สิ้นลัทธิพทปรามาส ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในการปฏิบัติผิด องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔

๔. อัตตวาทุปาทาน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในรูปรนามขันธ ๕ ว่าเป็นตัวเป็นตน องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔

๔. คำว่า ขันธ หมายความว่าอย่างไร ? มีบาลีแสดงว่าอย่างไร ? และคำว่าขันธในที่นี้มีกี่ขันธ คืออะไรบ้าง จงบอกมาพร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?

ตอบ คำว่าขันธ หมายความว่า เป็นกลุ่มเป็นกอง มีบาลีแสดงว่า ราชภูเจเน (ราชโอรส) ขนโร ชื่อว่าขันธ เพราะอรธว่า เป็นกลุ่มเป็นกอง และคำว่า ขันธในที่นี้มี ๕ คือ

๑. รูปขันธ กองรูป องค์ธรรมได้แก่ รูป ๒๘
๒. เวทนาขันธ กองเวทนา องค์ธรรมได้แก่ เวทนาเจตสิกที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑
๓. สัญญาขันธ กองสัญญา องค์ธรรมได้แก่ สัญญาเจตสิกที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑

๔. สังขารชั้น กongsang องค์กรธรรมได้แก่ เจตสิก ๕๐ (วันเวทนา สัญญา) ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ ตามสมควร

๕. วิญญาณชั้น กongsang องค์กรธรรมได้แก่ จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑

๕. จงตอบคำถามดังต่อไปนี้

ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ เป็นชั้นอะไรได้บ้าง ?

ข. หทยวัตถุเป็นอายตนะอะไร ?

ค. อเหตุกะกิริยาจิต ๓ เป็นธาตุอะไรได้บ้าง ?

ง. รูป ๒๘ นิพพาน เป็น สัจจะอะไรได้บ้าง ?

จ. องค์กรธรรมของ อัมมารมณ อัมมายนะ อัมมธาตุ เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร ?

ตอบ ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ เป็น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น

ข. หทยวัตถุ เป็น อัมมายนะ

ค. อเหตุกะกิริยาจิต ๓ เป็น มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ

ง. รูป ๒๘ เป็น ทุกขสัจจะ นิพพาน เป็น นิโรธสัจจะ

จ. องค์กรธรรมของอัมมายนะ กับ อัมมธาตุนั้น เหมือนกัน ได้แก่ เจตสิก ๕๒ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน

ส่วนองค์กรธรรมของอัมมารมณนั้นได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ปสาทรูป ๕ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน ปัญญา

กลุ่มงานวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๐

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบ วันอาทิตย์ที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน เวลา ๔ ชม.

๑. ก. คาถาที่แสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฏิญญานั้น แสดงว่าอย่างไร ? ให้แปลมาด้วย ?

ข. ให้อธิบายความเป็นไปแห่งเวทนา ๓ (อาร์มณณานวนลักขณนัย)

ตอบ ก. คาถาที่แสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฏิญญานั้นคือ

๑. สมပ္ပยุตตา ยถาโยคํ เตปญญาส สภาวโต

จิตตเจตสิกภา ฐมา เตสนทานิ ยถารหํ

๒. เวทนาเหตุโต กิจจ- ทวาราลมพพวตฺถโต

จิตตูปปาทวเสนว สงคโห นาม นียเต

สภาวธรรม ๕๓ คือ จิตและเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญญาส ว่าโดยลักษณะของตน ๆ ประกอบด้วย เอกุปปาทตา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้ ดังแสดงแล้วโดยพิสดาร (ในปริจเฉทที่ ๒)

บัดนี้ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะของจิตและเจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้นของจิต โดยประเภทแห่ง เวทนา เหตุ กิจจ ทวาร อารมณ และวัตถุตามสมควร

ข. ความเป็นไปแห่งเวทนา ๓ มีดังนี้ การเสวยอารมณ์ของสัตว์ทั้งหลายนั้น ย่อมมีอยู่ ๓ อย่างด้วยกัน คือ

๑. ในขณะที่เสวยอารมณ์อยู่นั้น บางทีก็รู้สึกสบาย เรียกว่า สุขเวทนา

๒. ในขณะที่เสวยอารมณ์อยู่นั้น บางทีก็รู้สึกไม่สบาย เรียกว่า ทุกขเวทนา

๓. ในขณะที่เสวยอารมณ์อยู่นั้น บางทีก็รู้สึกเฉย ๆ ไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์ เรียกว่า อุเบกขาเวทนา

๒. ก. ให้แสดงการจำแนกสเหตุกจิตโดยเหตุ

ข. อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน ? อโลกะ อโทสะที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิตนั้นเป็นเจตสิกพวกไหน ? และติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น ได้แก่อะไรบ้าง เหตุ ๓ นั้น คืออะไร? ให้แสดงตามคหิตัคคหนนัย

ตอบ ก. การจำแนกสเหตุกจิตโดยเหตุ ในสเหตุกจิต ๗๑ หรือ ๑๐๓ นั้น

๑. เอกเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๑ มี ๒ ดวงคือ โมหมูลจิต ๒ มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

๒. ทวิเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๒ มี ๒๒ ดวงคือ

โลภมูลจิต ๘ มีเหตุ ๒ คือ โลภเหตุ โมหเหตุ

โทสมูลจิต ๒ มีเหตุ ๒ คือ โทสเหตุ โมหเหตุ

ญาณวิปยุตตจิต ๑๒ มีเหตุ ๒ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ

๓. ตีเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๓ มี ๔๗ หรือ ๗๙ ดวงคือ

กามาวจรญาณสัมปยุตตจิต ๑๒ มหัคคตจิต ๒๗ โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐ มีเหตุ ๓ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

ข. อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกเอกเหตุกเจตสิก

อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกทวิเหตุกเจตสิก และตีเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น ได้แก่ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๒ (เว้น อโลกะ อโทสะ ปัญญา) ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิต เหตุ ๓ นั้น คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

๓. ก. กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจเหล่านั้นมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุใด ?

ข. ให้แสดงฐานโดยพิสดารว่ามีจำนวนเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? พร้อมทั้งยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดงด้วย

ตอบ ก. กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจเหล่านั้นมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ทัสสนกิจ สวณกิจ ฌายนกิจ สายนกิจ ผุสสนกิจ ทั้ง ๕ นี้ ต้องตั้งอยู่ในระหว่างปัญจทวาราวชชนจิต กับ สัมปฏิจฉนจิตเท่านั้น ตั้งอยู่ที่อื่นไม่ได้ ฐานนี้เรียกว่า ปัญจวิญญูณฐาน ด้วยเหตุนี้ ฐานจึงมีเพียง ๑๐ ฐาน

ข. ฐานโดยพิสดาร มีจำนวน ๒๕ คือ ปฏิสนธิฐานมี ๑ ภวังคฐานมี ๖ อาวัชชนฐานมี ๒ ปัญจวิญญูณฐานมี ๑ สัมปฏิจฉนฐานมี ๑ สันตிரณฐานมี ๑ โภกฐัพพนฐานมี ๒ ชวนฐานมี ๖ ตทารัมมณฐานมี ๒ จุตติฐานมี ๓ รวมเป็นฐาน ๒๕ ดังมีหลักฐานบาลีแสดงว่า

สนธิ เอกัง ฉ ภวังค์

ทวารวชนํ ปญจาทุเยกํ

เทว โว โซ ฉ ตทาเทวติ

จุตติติ ปญจวิสติ

๔. ทวารสังคหะ แปลว่าอะไร ? คำว่าทวารในที่นี้หมายความว่าอะไร ? และมีกี่อย่าง ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกองค์ธรรมของทวารนั้นๆ มาด้วย

ตอบ ทวารสังคหะ แปลว่า การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งทวาร ชื่อว่า ทวารสังคหะ คำว่า ทวารในที่นี้ หมายความว่า ประตู ซึ่งเป็นที่เข้าออก ของวิจิตทั้งหลาย เหมือนหนึ่ง ประตู สำหรับ เป็นที่เข้าออกของคนทั้งหลาย มี ๖ อย่างคือ

๑. จักขุทวาร องค์ธรรม ได้แก่ จักขุปสาท
๒. โสตทวาร องค์ธรรม ได้แก่ โสตปสาท
๓. ฆานทวาร องค์ธรรม ได้แก่ ฆานปสาท
๔. ชิวหาทวาร องค์ธรรม ได้แก่ ชิวหาปสาท
๕. กายทวาร องค์ธรรม ได้แก่ กายปสาท
๖. มโนทวาร องค์ธรรม ได้แก่ ภวังคจิต ๑๙

๕. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

ปญจวิส ปริตตมहि

ฉ จิตตานิ มหคฺคเต

เอกวิสติ โวหาเร

อญฺฐ นิพฺพานโคจร

วิสาณุตตรมุตตมहि

อคฺคมคฺคผลฺลขฺมิเต

ปญจ สพฺพตถ ฉจเจติ

สตฺตธา ตถถ สงคโห.

ตอบ แปลคาถาดังต่อไปนี้

จิต ๒๕ ดวงคือ ทวิปัญจวิญญูณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ สันตிரณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ หลิตุปบาทจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็นกามธรรมอย่างเดียว

จิต ๖ ดวงคือ วิญญูณัญญาตนณานจิต ๓ เนวสัณญานาสนัญญาตนณานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์ ที่เป็นมหัคคตอย่างเดียว

จิต ๒๑ ดวงคือ รูปาวจรจิต ๑๕ (เว้นอภิญญาจิต ๒) อากาสาณัญญาตนณานจิต ๓ อาภิญญัญญาตนณานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นบัญญัติอย่างเดียว

จิต ๘ ดวงคือ โลกุตตรจิต ๘ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นนิพพานอย่างเดียว

จิต ๒๐ ดวงคือ อกุศลจิต ๑๒ มหากุศลญาณวิปปยุตตจิต ๔ มหากิริยาญาณวิปปยุตตจิต ๔ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ บัญญัติ (เว้นโลกุตตรธรรม ๙)

จิต ๕ ดวงคือ มหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔ กุศลอภิญญาจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ โลกุตตระ บัญญัติ (เว้นอรหัตตมรรค อรหัตตผล)

จิต ๖ ดวงคือ มหากิริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ กิริยาอภิญญาจิต ๑ มโนทวาราวชชนจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ โลกุตตระ บัญญัติ โดยไม่มีเหลือ

ในอารัมมณสังคหะนี้ มีการสงเคราะห์จิต ๗ นัย โดยประเภทแห่งเอกัณตะ ๔ อเนกัณตะ ๓ ดังที่กล่าวมาแล้ว ด้วยประการฉะนี้

๖. คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคหะนี้ หมายความว่าอะไร วัตถุมือถืออย่าง คืออะไรบ้าง ? ให้บอกองค์ธรรมของวัตถุนั้นๆ มาด้วย

ตอบ คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคหะนี้ หมายความว่า ธรรมที่เป็นที่อาศัย ของจิต เจตสิก ชื่อว่า วัตถุ

วัตถุมี ๖ อย่าง คือ

๑. จักขุวัตถุ องค์ธรรม ได้แก่ จักขุปสาท
๒. โสตวัตถุ องค์ธรรม ได้แก่ โสตปสาท
๓. ฆานวัตถุ องค์ธรรม ได้แก่ ฆานปสาท
๔. ชิวหาวัตถุ องค์ธรรม ได้แก่ ชิวหาปสาท
๕. กายวัตถุ องค์ธรรม ได้แก่ กายปสาท
๖. หทยวัตถุ องค์ธรรม ได้แก่ หทยรูป

๗. เพราะเหตุใด ปริจเฉทที่ ๗ จึงเรียกว่า สมุจยสังคหะ และสมุจยสังคหะนี้มีสังคหะอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง แต่ละหมวดมีธรรมอยู่เท่าไร ? คืออะไรบ้าง ? (ให้บอกเฉพาะหัวข้อ)

ตอบ เพราะเหตุว่า ในปริจเฉทที่ ๗ นี้ พระอนุรุทธาจารย์แสดงการรวบรวมธรรมที่มีสภาพเข้ากันได้ จึงเรียกว่า สมุจยสังคหะ และในสมุจยสังคหะนี้มีสังคหะอยู่ ๔ หมวด คือ

๑. อุกุศลสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียวหมวดหนึ่ง
๒. มิสสกสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรมที่เป็นกุศล อกุศล อพยากต ทั้ง ๓ ปนกันหมวดหนึ่ง
๓. โภธิปักขียสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายมรรคญาณหมวดหนึ่ง
๔. สัพพสังคหะ การแสดงสังเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตถุธรรมทั้งหมดรวมกันหมวดหนึ่ง

ในอกุศลสังคหะมีธรรมอยู่ ๙ หมวด คือ

๑. อาสวะ ๒. โอสะ ๓. โยคะ ๔. คันถะ ๕. อุปาทาน ๖. นิวรณ์ ๗. อนุสัย ๘. สังโยชน์ ๙. กิเลส

ในมิสสกสังคหะ มีธรรมอยู่ ๗ หมวดคือ

๑. เหตุ ๒. ฌานังคะ ๓. มัคคังคะ ๔. อินทริย์ ๕. พละ ๖. อธิปัตติ ๗. อาหาร

ในโภธิปักขียสังคหะมีธรรมอยู่ ๗ หมวด คือ

๑. สติปัฏฐาน ๒. สัมมปปธาน ๓. อิทธิบาท ๔. อินทริย์ ๕. พละ ๖. โพชฌงค์ ๗. มัคคังคะ

ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ

๑. ชันธ ๒. อุปาทานกัณธี ๓. อายุตนะ ๔. ธาตุ ๕. สัจจะ

๘. ให้ยกอุปมาเปรียบเทียบระหว่างกิเลสทั้ง ๓ มีอนุสัยกิเลสเป็นต้น และให้แสดงกุศลที่ประหามกิเลสทั้ง ๓ เหล่านั้น มาโดยเฉพาะ ๆ ว่ากุศลชนิดไหน ประหามกิเลสชนิดใด ?

ตอบ ถ้าจะอุปมาเปรียบเทียบระหว่าง อนุสัยกิเลส ปริยฐานกิเลส วิติกมกิเลสทั้ง ๓ อย่างนี้แล้ว ก็เปรียบเหมือนกับไม้ขีดไฟ อนุสัยกิเลส เปรียบเหมือนไฟที่อยู่ในหัวไม้ขีด อารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เปรียบเหมือนเอาก้านไม้ขีดไปขีดที่ข้างกล่อง เมื่อไฟปรากฏขึ้น ไฟนี้เปรียบเหมือนปริยฐานกิเลส และเมื่อเอาไฟที่ปรากฏขึ้นนี้ไปจุดเข้ากับวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วไฟที่ลุกติดวัตถุนั้น ๆ เปรียบเหมือนกับวิติกมกิเลสดังนี้

กุศลที่สามารถประหามกิเลสทั้ง ๓ เหล่านี้โดยเฉพาะ ๆ นั้น คือ

ศีลกุศล สามารถประหาม วิติกมกิเลสได้

สมาธิกุศล สามารถประหาม ปริยฐานกิเลสได้

ปัญญาในมรรค สามารถประหาม อนุสัยกิเลสได้

๙. ก. อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนดของสติมีเท่าไร คืออะไรบ้าง ?

ข. แสดงเหตุผลที่วิริยะดวงเดียว เป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้ ?

ตอบ ก. อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนดของสติ มี ๔ คือ

๑. รูปฉันธ เป็นอารมณ์แห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๒. เวทนาฉันธ เป็นอารมณ์แห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๓. วิญญาณฉันธ เป็นอารมณ์แห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๔. สัญญาฉันธ และสังขารฉันธ เป็นอารมณ์แห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ข. วิริยะดวงเดียวเป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้ เพราะกิจของวิริยะในที่นี้มีอยู่ ๔ อย่างคือ

๑. พยายามเพื่อละอกุศลที่เกิดแล้ว

๒. พยายามเพื่อไม่ให้อกุศลใหม่เกิด

๓. พยายามเพื่อให้กุศลใหม่เกิด

๔. พยายามเพื่อให้กุศลที่เกิดแล้วเจริญรุ่งเรืองขึ้น

๑๐. ในวัตรธรรม ๗๒ นั้น วัตรธรรมที่แสดงไว้ในอกุศลสังคหะ มิสกสังคหะ โปธิปักขียสังคหะ สัพพสังคหะ แต่ละหมวด มีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง ?

ตอบ ในวัตรธรรม ๗๒ นั้น

วัตรธรรมที่แสดงไว้ในอกุศลสังคหะ มี ๑๔ คือ อกุศลเจตสิก ๑๔

วัตรธรรมที่แสดงไว้ในมิสกสังคหะ มี ๓๖ คือ จิต ๑ เจตสิก ๒๖ รูป ๙

วัตรธรรมที่แสดงไว้ในโปธิปักขียสังคหะ มี ๑๔ คือ จิต ๑ เจตสิก ๑๓

วัตรธรรมที่แสดงไว้ในสัพพสังคหะ มี ๗๒ คือ จิต ๑ เจตสิก ๕๒ นิปผันนรูป ๑๘ นิพพาน ๑

กลุ่มงานวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย